

ΜΙΑ ΣΥΖΗΤΗΣΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΡΙΣΗ ΣΤΟ ΚΕΝΤΡΟ ΠΟΛΙΤΙΚΟΥ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΙΣΜΟΥ «ΜΙΧΑΛΗΣ ΠΑΠΑΓΙΑΝΝΑΚΗΣ»

Επιμέλεια παρουσίασης: ΧΡΗΣΤΟΣ ΚΑΝΕΛΛΟΠΟΥΛΟΣ / ΚΑΤΕΡΙΝΑ ΛΑΜΠΡΙΝΟΥ / ΣΑΝΤΥ ΛΙΑΚΑΚΗ / ΓΙΑΝΝΗΣ ΜΠΑΛΑΜΠΑΝΙΔΗΣ

Εισαγωγή

Την Τρίτη 7 Ιουνίου 2011, σε μια συγκυρία όλο και πιο πυκνή από γεγονότα στην οικονομική και πολιτική ζωή της χώρας, το νεοσύστατο Κέντρο Πολιτικού Προβληματισμού «Μιχάλης Παπαγιαννάκης» οργάνωσε μια δημόσια συζήτηση με το «λενινιστικό» τίτλο: «Τι να κάνουμε; Ελλάδα 2011: διλήμματα και προοπτικές». Οι τοποθετήσεις των ομιλητών (Γ. Βαρουφάκης, Α. Δοξιάδης, Χρ. Ιορδάνογλου, Γ. Σταθάκης), οι παρατηρήσεις των σχολιαστών (Μ. Ματσαγγάνης, Ε. Παπαδάκη, Γ. Προκοπάκης), οι συγκλίσεις και οι συγκρούσεις που αναδείχθηκαν στην εξαιρετικά ενδιαφέρουσα κουβέντα απέδειξαν ότι το μόνο πράγμα που με βεβαιότητα δεν περνάει κρίση στην Ελλάδα σήμερα είναι οι συζητήσεις σχετικά με την κρίση.

Στον αέρα της αίθουσας του Πανεπιστημίου Αθηνών πλανιόταν η παρουσία του Μιχάλη Παπαγιαννάκη και κυρίως οι θέσεις και οι επεξεργασίες του ενάντια στο καθ' ημάς μοντέλο της «φτηνής ανάπτυξης» και υπέρ της ευρωπαϊκής οπτικής των πραγμάτων. Ιδίως αυτοί οι δύο πόλοι καθόρισαν το κλίμα της συζήτησης: παρά τις πολλές διαφοροποιήσεις, κυρίως σε ό,τι αφορά το πλαίσιο πολιτικής του Μιχάλη Παπαγιαννάκη, οι απόψεις όσων μίλησαν συνέκλιναν αφενός στην ανάγκη επανακαθορισμού του εγ-

Οι Χρήστος Κανελλόπουλος, Κατερίνα Λαμπρινού, Σάντυ Λιακάκη και Γιάννης Μπαλαμπανίδης είναι πολιτικοί επιστήμονες.

χώριου οικονομικού μοντέλου, που άλλωστε συνδέεται ευθέως με πολιτικές και κοινωνικές διευθετήσεις και συσχετισμούς, και αφετέρου στην απaráκαμπτη επιμονή για την ανάγκη ευρωπαϊκής λύσης –αν και όχι αναγκαστικά με τη σημερινή της μορφή.

Καθώς οι τέσσερεις βασικοί ομιλητές έχουν επανειλημμένα εκθέσει τις απόψεις τους αρθρογραφώντας (και στα *Σύγχρονα Θέματα*), επιλέξαμε να παρουσιάσουμε καταρχάς μια εκτενή σύνοψη των τοποθετήσεών τους και κατόπιν την πλήρη απομαγνητοφώνηση του σχολιασμού και της συζήτησης που ακολούθησε, διατηρώντας εν πολλοίς τον προφορικό χαρακτήρα της.

Συνοπτική παρουσίαση κεντρικών ομιλιών

Την κουβέντα άνοιξε ο **Γιάννης Βαρουφάκης**, τοποθετώντας εξ αρχής την οπτική του στο ευρωπαϊκό επίπεδο: «Και να μην υπήρχε Ελλάδα, η κρίση του ευρώ θα υπήρχε». Υποστήριξε ότι το σοκ της σημερινής κρίσης όχι μόνο δεν απορροφάται αλλά μεγεθύνεται, και γι' αυτό ευθύνεται η συγκεκριμένη αρχιτεκτονική της ίδιας της ευρωζώνης, καθώς από το 1929 γνωρίζουμε ότι σε ένα σύστημα διασύνδεσης νομισμάτων (κανόνας χρυσού, Μπρέτον Γουντς, πολύ περισσότερο στην ΟΝΕ) η σταθερότητα παράγει ευημερία, αλλά με την πρώτη φουρτούνα το σύστημα χρειάζεται ενδογενείς μηχανισμούς για να επιπλεύσει.

Η συγκεκριμένη, λοιπόν, νομισματική ενοποίηση –και όχι η νομισματική ενοποίηση γενικώς– υποφέρει σήμερα από μια τριπλή κρίση: κρίση χρέους και κρίση του τραπεζικού τομέα, από όπου ξεκίνησε η κρίση, που μαζί οδηγούν στην ύφεση που κατατρώει τον παραγωγικό ιστό και τη δυναμική των επενδύσεων. Η κρίση έτσι «μεταναστεύει» από τις τράπεζες στο δημόσιο χρέος, και από εκεί στην πραγματική οικονομία, προκαλώντας στάση επενδύσεων, κι έτσι στη συνέχεια βαθαίνει η κρίση σε τράπεζες και δημόσιο χρέος.

Πρόκειται, επομένως, για έναν οικονομικό φαύλο κύκλο, που λύνεται μόνο με μια πολιτική παρέμβαση. Όταν απαγορεύεται στην ΕΚΤ να κάνει δημοσιονομική πολιτική, αλλά δεν υπάρχει καμία πολιτική αρχή να αναλάβει αυτό το καθήκον, τελικά θα την κάνει η ΕΚΤ αλλά με τους χειρότερους δυνατούς όρους.

Ο Βαρουφάκης επαναδιατύπωσε την πρόταση που έχει καταθέσει με τον Στιούαρτ Χόλαντ, η οποία αφορά την ταυτόχρονη αντιμετώπιση της κρίσης και στα τρία πεδία εξέλιξής της: τράπεζες (οι οποίες έχουν μετατραπεί σε «τράπεζες ζόμπι» σε όλη την ευρωζώνη, καθώς είναι όλες δυνάμει πτωχευμένες!) / χρέος / επενδύσεις. Ιδίως σε ό,τι αφορά το δημόσιο χρέος, η πρόταση εκκινεί από τη διαπίστωση ότι ως γνωστόν η πτώχευση ως ασθένεια δεν γιατρεύεται με ακριβά δάνεια. Άρα η λύση είναι είτε να κουρευτεί το χρέος (ριζικά, πχ. κατά 70%), κάτι που όμως θα πυροδοτήσει κρίση στο ευρώ, είτε να «ενοποιηθεί» το

χρέος των ευρωπαϊκών χωρών τουλάχιστον μέχρι το βαθμό που επιτρέπει το Μάαστριχτ, δηλαδή έως το 60% του ΑΕΠ. Αυτό το χρέος, το κατά Μάαστριχτ «νόμιμο», μπορεί να μεταβιβαστεί στην ΕΚΤ, η οποία θα το καλύπτει με έκδοση ευρωομολόγων –ενώ η κάθε χώρα θα το αποπληρώνει στην ΕΚΤ με χαμηλό επιτόκιο και σε βάθος χρόνου. Έτσι απορροφάται σημαντικά το δημόσιο χρέος της ευρωζώνης, ενώ το υπόλοιπο, το κατά Μάαστριχτ «παράτυπο» χρέος καθίσταται εξυπηρετήσιμο.

Αν δημιουργηθεί αυτό το «κοινό ταμείο» χρέους, τότε ανοίγει ο δρόμος για να ενεργοποιηθεί και η Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων προκειμένου να εισαγάγει ένα «ευρωπαϊκό Σχέδιο Μάρσαλ». Τι τη σταματάει σήμερα; Ότι το 50% των πόρων που μπορεί να διατίθενται στις χώρες της Ένωσης πρέπει να προέρχεται από εθνική συμμετοχή, πράγμα όμως δύσκολο σε περιβάλλον κρίσης και ύφεσης. Αν αυτό το 50% χρηματοδοτηθεί με έκδοση ευρωομολόγων, τότε ένα Σχέδιο Μάρσαλ είναι εφικτό.

Παίρνοντας τη σκυτάλη, ο δεύτερος ομιλητής, **Αρίστος Δοξιάδης**, μετατόπισε την οπτική γωνία, εστιάζοντας όχι στην ευρωπαϊκή κλίμακα αλλά στη «μικροοικονομία της ελληνικής γειτονιάς», υπενθυμίζοντας την παρεμφερή προσέγγιση του Μιχάλη Παπαγιαννάκη. Στην παρέμβασή του εξέτασε την ελληνική κρίση από τη θεωρητική άποψη των «ποικιλιών καπιταλισμού» (varieties of capitalism), μιας αναλυτικής προσέγγισης που μελετά τις διαφοροποιήσεις των οικονομικών θεσμών κάθε χώρας (νόμοι, δομή ιδιοκτησίας, νοοτροπίες). Η ελληνική θεσμική ιδιομορφία, για τον Δοξιάδη, είναι αυτή που δημιουργεί τα μακροοικονομικά ελλείμματα.

Στην Ελλάδα συντρέχουν τρεις επιμέρους ιδιομορφίες: μικροϊδιοκτησία (εκτεταμένη αυτοαπασχόληση κλπ.), πολλά εισοδήματα από προσόδους (δηλαδή όχι από πραγματική εργασία ή διακινδύνευση κεφαλαίου), τα οποία καρπούνται ευρύτατα στρώματα της κοινωνίας, αλλά και συλλογικές νοοτροπίες «καιροσκοπικές», που συνιστούν μια βαθιά πολιτισμική σταθερά.

Από την άποψη της μικροϊδιοκτησίας, η Ελλάδα δεν μοιάζει με καμία ευρωπαϊκή χώρα. Ενώ οι αυτοαπασχολούμενοι ή οι απασχολούμενοι σε μικρές επιχειρήσεις αποτελούν το 57% των απασχολούμενων στην Ελλάδα, στην ΕΕ ο μέσος όρος είναι 30%, στη δε Βόρεια Ευρώπη 20%. Το φαινόμενο είναι δομικό και έχει τις ρίζες του στην κατανομή της γης στην οθωμανική περίοδο. Δεν δημιουργήθηκε ποτέ πραγματικά βιομηχανικό προλεταριάτο. Η δομή της ιδιοκτησίας ορίζει τελικά τι βιομηχανίες έχουμε: επειδή δεν έχουμε μεγάλους εργοδότες, δεν θα έχουμε και μεγάλες μονάδες κλπ.

Το άλλο καίριο χαρακτηριστικό, ο καιροσκοπισμός, αποδίδεται (κατά τη θεωρία παιγνίων) σε αυτόν που επιλέγει να χαλάσει τους κανόνες και να αποκομίσει πολλά κέρδη με χαμηλό κόστος και ρίσκο. Στην Ελλάδα βρήκε

εύφορο έδαφος, καθώς εδώ δεν αναπτύχθηκαν οι ιστορικές προϋποθέσεις της συνεργατικότητας που απαντώνται στις χώρες του καθολικισμού, με τις σταθερές κοινωνικές ιεραρχίες, ή στις κοινωνίες του προτεσταντισμού, με την έντονη εσωτερική των κανόνων.

Σε μια οικονομία με πολλές μικρές ιδιοκτησίες, όπως η ελληνική, ιδανική μορφή παραγωγικής οργάνωσης θα ήταν οι συνεταιρισμοί. Ωστόσο, έχουν αποτύχει, όχι επειδή δεν τους στηρίξε το κράτος, νομοθετικά και χρηματοδοτικά, αλλά επειδή ο «ελληνικός χαρακτήρας» του καιροσκόπου μπαίνει στο συνεταιρισμό έχοντας στο νου πώς θα ρίξει τους άλλους εταίρους.

Πώς συνδέεται αυτή η διάγνωση με το «δια ταύτα» στην κρίση; Ο Δοξιάδης ξεκίνησε από τη διάκριση των κλάδων της ελληνικής οικονομίας σε εμπορεύσιμους (παραγωγικούς, που υπόκεινται στον διεθνή ανταγωνισμό) και μη εμπορεύσιμους (που δεν υπόκειται σε διεθνή ανταγωνισμό, όπως η δημόσια διοίκηση, οι αστικές μεταφορές κλπ.). Οι δεύτεροι απολαμβάνουν ένα καθεστώς προστασίας πρωτόγνωρο. Το 1992-2007, μάλιστα, έλαβε χώρα μια μεγάλη μετατόπιση: το 13% του συνόλου των απασχολούμενων μετακινήθηκε από εμπορεύσιμους σε μη εμπορεύσιμους κλάδους (αποβιομηχάνιση και έξοδος από τον αγροτικό τομέα). Το κράτος αναπαράγει έτσι ένα έλλειμμα που χρηματοδοτείται από δανεισμό και συντηρεί στη συνέχεια τους μη εμπορεύσιμους κλάδους, οι οποίοι δεν στηρίζονται στην παραγωγικότητα του εμπορεύσιμου. Η παραγωγική βάση της χώρας, λοιπόν, είχε καταρρεύσει πριν την κρίση. Τώρα, η οικονομία μπορεί να επανεκκινήσει, μόνο αν μετατοπιστεί ξανά ένα 10-15% του εργατικού δυναμικού προς τους εμπορεύσιμους κλάδους, ήτοι περίπου 500.000 άνθρωποι.

Όσον αφορά το Μνημόνιο, ένα μεγάλο μέρος του προσπαθεί να αφαιρέσει τη μονοπωλιακή προστασία στους μη εμπορεύσιμους κλάδους και να εξισώσει το κοινωνικό κράτος ανάμεσα σε κλάδους (λχ. με την πρόβλεψη για ενοποίηση των ασφαλιστικών ταμείων σε τρία, που είναι, άλλωστε, και αυτή που δεν πέρασε!). Για την Αριστερά, θα ήταν δημιουργικό να στηρίξει εκείνα τα θέματα του Μνημονίου που είναι προοδευτικά και να δώσει μάχη να εφαρμοστούν (υγεία, ασφαλιστικά ταμεία κ.ο.κ.).

Η επόμενη τοποθέτηση, του **Χρυσάφη Ιορδάνογλου**, ακολούθησε ένα παρόμοιο νήμα, όσον αφορά το «δια ταύτα». Το Μεσοπρόθεσμο, υποστήριξε, είναι η λογική προέκταση του Μνημονίου, δηλαδή της συμφωνίας που έγινε προκειμένου να μην αφηθεί η Ελλάδα να καταρρεύσει λόγω αδυναμίας χρηματοδότησης των χρεών της, με αντάλλαγμα να βάλει σε τάξη τα του οίκου της. Δεδομένων των συσχετισμών, η Ελλάδα δεν θα μπορούσε να πετύχει κάτι καλύτερο, εφόσον το κόστος μιας στάσης πληρωμών θα ήταν απαγορευτικό για την Ελλάδα, ενώ για την ΕΕ θα ήταν μεγάλο ίσως αλλά όχι απαγορευτικό. Πιθανώς, τελικά,

η ελληνική κρίση να επιταχύνει την ευρωπαϊκή ενσωμάτωση. Σε κάθε περίπτωση, οι συνθήκες δεν αφήνουν χώρο για μπλόφες.

Πολλοί βλέπουν την αναδιάρθρωση του χρέους ως υποκατάστατο της ανάγκης να βάλουμε τάξη στα του οίκου μας. Οποιοδήποτε σενάριο, όμως, είτε με ευρωμόλογα ή κάποιο άλλο, σαν αυτό που προτείνει ο Βαρουφάκης, δεν σημαίνει ότι θα πάψουμε να βρισκόμαστε υπό επιτήρηση. Η μόνη πραγματική διέξοδος είναι να πετύχουμε πρωτογενή πλεονάσματα. Ομοίως, μια επιστροφή στην προ του 2007 συνθήκη δεν είναι δυνατή. Το ελληνικό κράτος δεν μπορεί πια να συνεχίσει να έχει την ίδια σχέση κόστους-ποιότητας.

Για τον Ιορδάνογλου, το κράτος είναι το κλειδί του προβλήματος, και της λύσης του. Ο «συσχετισμός ισχύος των ομάδων συμφερόντων που έχει αποκρυσταλλωθεί μέσα και γύρω από το κράτος» έχει παραγάγει μια ανελέητη μηχανή παραγωγής δαπανών με ελάχιστο κοινωνικό αντίκρισμα για ευρύτερα στρώματα του πληθυσμού –ο προσπορισμός προνομίων αφορά μόνο εκείνους που έχουν πρόσβαση. Η μηχανή αυτή πλέον –και ήδη πριν την κρίση– έχει αυτονομηθεί από τον έλεγχο των πολιτικών. Πρέπει, λοιπόν, να αναδιοργανωθεί, και μόνο αφού ολοκληρωθεί μπορούμε να διαφωνήσουμε ως προς την έκταση, τη στοχοθέτηση, την κοινωνική αποτελεσματικότητα της κρατικής παρέμβασης. Αυτό που υπάρχει σήμερα δεν κάνει ούτε για τη Δεξιά ούτε για την Αριστερά, δεν κάνει για κανέναν.

Στο ενδεχόμενο ερώτημα «αν το μέγεθος του δημόσιου τομέα συρρικνωθεί αισθητά, από πού θα προέλθουν οι παραγωγικές ωθήσεις αν όχι από δημόσιες δαπάνες;», η απάντηση ήταν ότι μπορούν να προέλθουν από δύο πηγές: από εξαγωγές αγαθών και υπηρεσιών και από επενδύσεις χρηματοδοτούμενες σε πρώτη φάση τουλάχιστον από το εξωτερικό. Το μείζον πρόβλημα σήμερα είναι η πιστωτική ασφυξία: επομένως, αποτελεί απόλυτη προτεραιότητα η αξιοποίηση κάθε πόρου, και η εξάλειψη της εχθρότητας προς τις επενδύσεις.

Εν τέλει, ο Ιορδάνογλου υποστήριξε ότι θα πρέπει να δοθεί μεγαλύτερη έμφαση στον περιορισμό των δαπανών με μόνιμα μέτρα, όπως η κατάργηση φορέων κλπ. Οι αποκρατικοποιήσεις μπορεί να είναι και μία ελπίδα για προσέλκυση ξένων επενδύσεων –άλλωστε, οι ΔΕΚΟ τα τελευταία 30 χρόνια λειτουργούν κυρίως προς όφελος των εργαζομένων τους και όχι του συνόλου. Αυτές μαζί με άλλες μεταρρυθμίσεις (όπως η ενιαία αρχή πληρωμών και το νέο μισθολόγιο, η ηλεκτρονική συνταγογράφηση, η εφαρμογή της νομοθεσίας για τα κλειστά επαγγέλματα, η αναδιαμόρφωση των φοροεισπρακτικών μηχανισμών) έπρεπε να έχουν γίνει εδώ και χρόνια: «δεν χρειαζόμαστε κανέναν ξένο να μας τα κάνει».

Στον αντίποδα, ο **Γιώργος Σταθάκης** επικεντρώθηκε όχι στη μείωση των δαπανών αλλά στην αύξηση των εσόδων, εντοπίζοντας εκεί ακριβώς το διαχρονικό δομικό πρόβλημα της ελληνικής οικονομίας. Αναζητώντας, όπως όλοι, την «ελληνική ιδιαιτερότητα», σημείωσε ότι, από το 1979 μέχρι σήμερα, η ελληνική οικονομία έχει κάθε χρόνο δημόσιο έλλειμμα, όπως επίσης ότι κατέχει το «παγκόσμιο ρεκόρ σταθεροποιητικών προγραμμάτων», τα οποία όμως δεν απέδωσαν. Γιατί δεν πέτυχαν; Γιατί όλα προχωρούσαν σε περικοπή δαπανών. Ωστόσο, το ύψος των δημοσίων δαπανών στην ΕΕ-15 και στην Ελλάδα είναι παρεμφερές (περί το 45%), όπως και η σύνθεσή τους (ασφάλιση, δημόσια διοίκηση, υγεία και εκπαίδευση – αν και στην Ελλάδα δίνουμε κάτι παραπάνω για άμυνα και κάτι λιγότερο για εκπαίδευση).

Από την άλλη, η σημαντική διαφοροποίηση εμφανίζεται στα δημόσια έσοδα: η ελληνική ιδιαιτερότητα είναι ότι οι υπόλοιποι Ευρωπαίοι μαζεύουν κάθε χρόνο 6% παραπάνω φόρο φυσικών προσώπων – στην Ελλάδα το αντίστοιχο μέγεθος θα ισοδυναμούσε με 12 δις το χρόνο, επί 15 χρόνια είναι ίσο με το δημόσιο χρέος της χώρας. Κατά την πυκνή διατύπωση του Σταθάκη, «το δημόσιο χρέος είναι η συσσωρευμένη φοροαποφυγή ευκατάστατων στρωμάτων της ελληνικής κοινωνίας».

Αυτή είναι η μεγάλη ελληνική στρέβλωση, που κρατάει από τη δεκαετία του 1950 (όπως επισήμαινε τότε ο ίδιος ο Βαρβαρέσος): το δημόσιο χρήμα χρησιμοποιείται για ιδιωτικό πλουτισμό. Όσο δεν θεραπεύεται αυτή η στρέβλωση, το δημόσιο έλλειμμα θα αποτελεί συστατικό στοιχείο αναχρηματοδότησης αυτών των εισοδημάτων και των κερδών – και όχι των μισθών και της απασχόλησης.

Η έκρηξη του ελληνικού δημόσιου χρέους, που μέχρι το 2008 δεν απασχολούσε κανέναν, συνέβη επειδή μέσα στην κρίση έκλεισε η κάνουλα του δανεισμού και της αναχρηματοδότησής του. Δυστυχώς, η ευρωπαϊκή απάντηση ήταν μια «Βαβέλ χωρίς ηγεμονική τάξη/ελίτ», μια εικόνα απαράδεκτη για την Ευρώπη. Επιλέχθηκαν δύο αστείοι μηχανισμοί, που ωστόσο, όπως και το Μνημόνιο το ίδιο, δεν προσφέρουν κανένα βιώσιμο σχέδιο για τη διαχείριση του ελληνικού χρέους – αυτό είναι το μείζον πρόβλημα, και όχι η ιδιωτικοποίηση ή μη της ΔΕΗ, τα κλειστά επαγγέλματα κλπ.

Το χειρότερο είναι ότι, όπως καταγράφεται στην πρόσφατη τρίτη έκθεση του ΔΝΤ για την Ελλάδα, με δεδομένη την αδυναμία ή την απροθυμία της Ελλάδας να μαζέψει φόρους, αποκλείεται το σενάριο να αυξήσουμε τα έσοδα από φόρους ώστε να ισοσκελίσουμε το έλλειμμα. Επομένως, το αναγκαίο πλεόνασμα πρέπει να προκύψει μειώνοντας τις δημόσιες δαπάνες από το 44% που είναι σήμερα στο 31% και δημιουργώντας πλεόνασμα 7 μονάδων (με δεδομένο ότι τα έσοδα παραμένουν σταθερά στο 38%). Όμως επίπεδα δημοσίων δαπανών περί το 30%

έχουν χώρες της λατινικής Αμερικής, της Αφρικής, της νοτιοανατολικής Ασίας.

Η Ελλάδα είχε τέτοια επίπεδα δημοσίων δαπανών μέχρι το 1974. Η μεγάλη αλλαγή της δεκαετίας του 1980 ήταν ότι η Ελλάδα απέκτησε σύστημα δημοσίων δαπανών και συνεπώς κοινωνικό κράτος εφάμιλλο του ευρωπαϊκού. Μπορούμε επομένως να συζητάμε σήμερα επιστροφή της Ελλάδας σε επίπεδα δημοσίων δαπανών της τάξης του 30%, που είναι βασικός δείκτης της υπανάπτυξης και των πολωμένων κοινωνιών;

Αν όχι, τότε δεν απομένουν παρά δύο λύσεις. Η μία λύση λέει: αναδιάρθρωση του χρέους – κούρεμα, περικοπή, επιμήκυνση. Η άλλη είναι η ελεγχόμενη επιστροφή στη δραχμή, που σημαίνει όμως έξοδο από το ευρώ και κλείδωμα της ισοτιμίας με υποτίμηση 50-60%.

Η παρέμβαση του Σταθάκη έκλεισε με την επισήμανση ότι η ελληνική οικονομία δεν ήταν ποτέ πιο ανοιχτή και πιο ανταγωνιστική, με υψηλές εισαγωγές (40%) και συναλλαγματικές εισροές (30%), με υψηλά έσοδα από τη ναυτιλία και τον τουρισμό, δηλαδή τους ανταγωνιστικούς κλάδους. Η ελληνική οικονομία «άνοιξε» μετά το 1995, προσαρμόστηκε στην παγκοσμιοποίηση με αυτούς τους όρους. Επομένως, μάλλον δεν θα αυξηθεί η ανταγωνιστικότητα της ναυτιλίας, του τουρισμού ή των εξαγωγών μας αν οι μισθοί από 870 ευρώ γίνουν 710...

Με αυτά τα ανοιχτά ερωτήματα ολοκληρώθηκαν οι παρεμβάσεις των ομιλητών. Στη συνέχεια καταγράφονται αναλυτικά οι τοποθετήσεις εκείνων που συμμετείχαν στη συζήτηση.

Σχολιασμοί - Συζήτηση

Μάνος Ματσαγγάνης: Ευχαριστώ και εγώ τους εκλεκτούς προσκεκλημένους μας για τις πολύ ενδιαφέρουσες ομιλίες τους, καθώς και τους υπεύθυνους του Κέντρου «Μιχάλης Παπαγιαννάκης» που με προσκάλεσαν να τις σχολιάσω. Πολλά ζητήματα, λίγος χρόνος – μπαίνω κατευθείαν στο θέμα.

Ο Γ. Βαρουφάκης επέλεξε, όπως είπε, συνειδητά να μη μιλήσει για το θέμα της σημερινής συνάντησης (το οποίο σας θυμίζω ότι είναι «τι να κάνουμε»). Ας μου επιτρέψει να τον ενθαρρύνω να το κάνει τουλάχιστον στη δευτερομιλία του. Για αυτό θα σχολιάσω όσα έχει γράψει σε δεκάδες άρθρα μεγάλης απήχησης –μόλις προχθές στο protagon.gr.

Όσον αφορά το «τι να κάνουμε», η πρόταση Βαρουφάκη περιληπτικά είναι να απειλήσουμε τους Ευρωπαίους με στάση πληρωμών, έτσι ώστε να τους αναγκάσουμε να αναλάβουν μεγάλο τμήμα του ελληνικού χρέους. Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι η πρόταση έχει αρετές. Είναι «λυτρωτική», αφού καθιστά εντελώς περιττή όλη αυτή την καταθλιπτική συζήτηση για το πώς θα μειώσουμε τα ελλείμματα –δηλαδή, πώς θα μάθουμε να ζούμε χωρίς σπατάλες,

χωρίς διαφθορά, χωρίς επιχειρηματικότητα της αρπαχτής, χωρίς συντεχνίες, χωρίς πελατειακό κράτος της συμφοράς. Μοιάζει σαν εμείς οι Έλληνες να μη χρειάζεται να κάνουμε παρά μόνο ένα πράγμα για να σωθούμε: να βρούμε έναν πρωθυπουργό πιο κιμπάρη και πιο τζογαδόρο από τον σημερινό –κάποιον πχ. σαν τον πατέρα του σημερινού πρωθυπουργού.

Έχω, λοιπόν, την εξής απορία: Εάν κάνουμε ό,τι προτείνει ο Βαρουφάκης, δεν θα ήταν σαν να ζητούσαμε από τους Ευρωπαίους μια λευκή επιταγή; Και εάν την υπέγραψαν, δεν θα ήταν σαν να έκλειναν το μάτι σε κάθε άλλη χώρα να πέσει και αυτή έξω (έτσι κι αλλιώς πληρώνουν οι Γερμανοί); Γιατί, λοιπόν, να την υπογράψουν; Μήπως επειδή, εάν τολμήσουν να αρνηθούν, θα τους παρασύρουμε στην καταστροφή, ανακράζοντας ομαδικώς «αποθανέτω η ψυχή μου μετά των αλλοφύλων»;

Μήπως τέτοιου είδους προτάσεις αναβιώνουν απλώς το στερεότυπο του Έλληνα ως μοχθηρού Βαλκάνιου και ως πονηρού Ανατολίτη; Μήπως για αυτό πείθουν περισσότερο όσους αναγνωρίζονται σε αυτό το στερεότυπο;

Ο Χρ. Ιορδάνογλου θεωρεί το Μεσοπρόθεσμο Πρόγραμμα ευκαιρία εκσυγχρονισμού. Για να μην την σπαταλήσουμε, θα πρέπει οπωσδήποτε να αναδιοργανώσουμε την κρατική μηχανή. Πρόκειται για μια προϋπόθεση περίπου «προ-πολιτική», αφού η μηχανή έχει πάψει να είναι λειτουργική, τόσο για τα συμφέροντα της Δεξιάς όσο και της Αριστεράς. Η αναδιοργάνωσή της «από τα θεμέλια» δεν θα σημάνει, ασφαλώς, το τέλος της πολιτικής: μια καλύτερη Αριστερά θα συνεχίσει να συγκρούεται με μια καλύτερη Δεξιά –αλλά με τρόπο πολύ πιο προωθητικό για το δημόσιο συμφέρον, όπως το ορίζει η κάθε μια.

Παραδέχομαι ότι η ανάλυση αυτή μου είναι συμπαθής. Η ανησυχία μου –και, φαντάζομαι, η ένσταση πολλών ακροατών– είναι η εξής: Πόσο πολιτικά ουδέτερη θα είναι η φιλελεύθερη αναδιοργάνωση του κράτους (και ολόκληρης της οικονομίας) που μας προτείνουν οι δανειστές μας; Και έστω ότι είναι απαραίτητη ή αναπόφευκτη· μήπως η νέα Ελλάδα που θα αναδυθεί από τις στάχτες της παλαιάς θα έχει στο γενετικό της κώδικα την οριστική ήττα των αξιών της Αριστεράς; Και όχι μόνο του αυταρχισμού και της αυθαιρεσίας (της κακής Αριστεράς), αλλά επίσης της ισότητας και της δικαιοσύνης (της καλής Αριστεράς);

Μπορούν οι δυνάμεις της σοσιαλδημοκρατικής κεντροαριστεράς και της δημοκρατικής αριστεράς να αποτρέψουν μια τέτοια εξέλιξη, και πώς; Πώς μπορούν να εγγυηθούν ότι στη νέα Ελλάδα οι μισθοί θα είναι υψηλότεροι, η απασχόληση περισσότερη και καλύτερη, ότι τα πολιτικά και κοινωνικά δικαιώματα των εργαζομένων θα γίνονται σεβαστά περισσότερο από ό,τι σήμερα; Και αν δεν μπορούμε να τα εγγυηθούμε όλα αυτά, τι απαντάμε σε όσους μας λένε ότι είναι προτιμότερο να μείνουμε σε αυτά που ξέρουμε;

Ο Αρ. Δοξιάδης προτείνει τη μετακίνηση 500 χιλιάδων εργαζομένων («10% με 15% του εργατικού δυναμικού») από ενδοστρεφείς, μη εμπορεύσιμους κλάδους (βασικά δημόσιες υπηρεσίες) προς εξωστρεφείς δραστηριότητες του εξαγωγικού τομέα. Δεν αμφισβητώ ότι κάτι τέτοιο είναι πράγματι αναγκαίο, εάν θέλουμε να αποφύγουμε μια σταδιακή ή απότομη καθίζηση του βιοτικού μας επιπέδου. Εάν αμφιβάλω για κάτι, είναι τα εξής δύο πράγματα.

Πρώτον, πόσο συμβατός με την πολιτική σταθερότητα και την κοινωνική συνοχή θα ήταν ένας τόσο ριζικός αναπρογραμματισμός ανθρώπων στο σχετικά μικρό χρονικό διάστημα που απαιτείται; Μήπως μιλάμε για κάτι σαν την κολλεκτιβοποίηση των κουλάκων στην ΕΣΣΔ του 1930, τηρουμένων των αναλογιών; Μήπως η προτεινόμενη στροφή απειλήσει την ομαλότητα, εάν επιχειρηθεί βιαστικά –ενώ, εάν επιτευχθεί «οργανικά» και αβίαστα, απλώς θα αργήσει να φέρει καρπούς;

Δεύτερον, όπως έχει γράψει πολύ ωραία ο Δοξιάδης: «Αυτές οι νέες εξωστρεφείς μικροεπιχειρήσεις [...] θα είναι αυτοσχέδιες, και θα φαίνονται πρόχειρες, μυστήριες, βαλκανικές [...]. Ας μην τις υποτιμάμε οι υπόλοιποι. Γιατί αυτές θα μας ξελασπώσουν».

Σύμφωνοι: δεν τις υποτιμάμε. Μήπως, όμως, αυτές οι «νέες εξωστρεφείς μικροεπιχειρήσεις» θα είναι βιώσιμες μόνο στο βαθμό που παραβιάζουν την εργατική, ασφαλιστική, πολεοδομική, περιβαλλοντική κλπ. νομοθεσία; Μήπως, δηλαδή, απλώς θα αναπαράγουν το σημερινό (θα έλεγα: χρεωκοπημένο) παραγωγικό μοντέλο «φτηνής ανάπτυξης», στο οποίο μας έμαθε να δυσπιστούμε ο Μιχάλης Παπαγιαννάκης;

Η απορία μου αυτή με φέρνει στο τελευταίο σχολίο μου. Η άρνηση του Γ. Σταθάκη να θίξει τη σπατάλη και τη χαμηλή αποδοτικότητα της δημόσιας δαπάνης (η οποία όντως αθροιστικά δεν είναι υπερβολικά υψηλή) δεν μπορεί να με βρει σύμφωνο. Αντίθετα, συμμερίζομαι απολύτως την επιμονή του στην ανάγκη καταπολέμησης της φοροδιαφυγής –η οποία του θυμίζω ότι αποτελεί μόνιμη επωδό και της τρόικας.

Η ένστασή μου είναι ότι η ανάλυσή του υπερτονίζει το «ταξικό» στοιχείο. Η φοροδιαφυγή των ευκατάστατων στρωμάτων είναι πράγματι εκτεταμένη, και μου είναι απολύτως απεχθής. Όμως είναι διάχυτη και μεταξύ λιγότερο εύπορων στρωμάτων: αγρότες, καταστηματαρχες, μικροϊδιοκτήτες, μικροεπαγγελματίες, υδραυλικοί, ηλεκτρολόγοι κλπ. Δεν είναι, επίσης, καθόλου άγνωστη ούτε στους μισθωτούς: ο υπάλληλος της ΔΕΗ ή του ΟΤΕ που κάνει ελεύθερο επάγγελμα το απόγευμα δεν κόβει ασφαλώς αποδείξεις, ούτε ο καθηγητής που παραδίδει ιδιαίτερα μαθήματα –για να μην αναφερθώ στον υπάλληλο της Πολεοδομίας ή της Εφορίας που χρηματίζεται.

Επιπλέον, η φοροδιαφυγή δεν στρεβλώνει απλώς την αναδιανεμητική λειτουργία του φορολογικού συστήματος, αλλά και την

και κατ' επέκταση τη διανομή του εισοδήματος. Στρεβλώνει, επίσης, την κατανομή των πόρων, επιδοτώντας οικονομικές δραστηριότητες αντιπαραγωγικές αλλά ελκυστικές, επειδή υπόσχονται φορολογική ασυλία. Όπως αντιλαμβάνεστε, αυτό μας φέρνει στο σημείο εκκίνησης: στο χρεωκοπημένο μοντέλο της «φτηνής ανάπτυξης».

Δεν εννοώ, βέβαια, ότι πρέπει να ξεχάσουμε την καταπολέμηση της φοροδιαφυγής. Ακριβώς το αντίθετο εννοώ: ότι θα πρέπει να την κάνουμε «σημαία» μας. Έχοντας, όμως, πλήρη συναίσθηση ότι ο αγώνας κατά της φοροδιαφυγής είναι αγώνας κατά της «φτηνής ανάπτυξης» – και γι' αυτό δεν μπορεί παρά να είναι μακρύς και δύσκολος.

Ελίζα Παπαδάκη: Ήθελα και εγώ να ευχαριστήσω και για την πρόσκληση και για τη σημερινή εκδήλωση και τη γέννηση του καινούριου Κέντρου. Σαν πρώτη παρατήρηση ήθελα να πω ότι ήτανε πολύ θεαματικά όσα ακούσαμε, διαφορετικά, και είναι δύσκολο μέσα στο λίγο χρόνο να βρει κανείς έναν ολοκληρωμένο τρόπο να σχολιάσει. Οι δύο συν-σχολιαστές μου είχανε ετοιμάσει τα σχόλιά τους από πριν, εγώ ακούγοντας τώρα δεν είναι εύκολο να αναφερθώ σε όλα. Ήθελα σαν μια πρώτη παρατήρηση, ωστόσο, να πω ότι για ένα Κέντρο που θέλει πραγματικά μέσα σε μια προοπτική να ψάξει και να βρει συνισταμένες και τρόπους για να αντιμετωπίσουμε την κατάσταση, πραγματικά να συμβάλει με μια συζήτηση σαν τη σημερινή με πολλές διαφορετικές γνώμες, δεν μπορεί εύκολα εξ αυτού να βγάλει κάτι, γιατί δεν υπήρξε καμία κοινή βάση προβληματικής.

Ωστόσο, πιστεύω στη δυνατότητα να αναλύσουμε τα προβλήματα, να τα ξεχωρίσουμε και να δούμε τις επιλογές, να τις κρίνουμε και να καταλήξουμε κάπου. Αυτή η σημερινή παρουσίαση δεν νομίζω ότι μας βοήθησε ιδιαίτερα σε αυτό. Δεν νομίζω ότι μας βοηθάει να μιλάμε ταυτόχρονα και ανακατεμένα για την παγκόσμια χρηματοοικονομική κρίση, τις αδυναμίες της Ευρώπης να αντιμετωπίσει την κατάσταση και τις διαλυτικές τάσεις που υπάρχουν στην Ευρώπη και τα εσωτερικά προβλήματα που έχουμε στην Ελλάδα.

Όχι πως δεν είναι αλληλένδετα όλα αυτά. Αλλά για το πρώτο έχουμε πάρα πολλά να πούμε, αλλά λίγα πράγματα να κάνουμε, ώστε να επηρεάσουμε την παραπέρα εξέλιξή του. Για την Ευρώπη πρέπει πράγματι να διαμορφώσουμε μία οπτική, μια αντίληψη και μια κατεύθυνση για το τι επιδιώκουμε, αλλά και εκεί οι δυνατότητές μας να επηρεάσουμε είναι περιορισμένες. Αντίθετα, για την Ελλάδα, για να αποτρέψουμε την καταστροφή από την οποία κινδυνεύουμε σαν οικονομία, σαν κοινωνία, σαν χώρα όλοι μαζί (ο κίνδυνος είναι μεγάλος και άμεσος), εκεί έχουμε πολλά να πούμε, έχουμε ευθύνη να πούμε πολλά.

Και θα έλεγα εγώ, για να περιοριστώ στο σχολιασμό μου στα θέματα που αφορούν την Ελλάδα και μόνο: πρώτον, θα έλεγα ότι πράγματι το Μνημόνιο –και εκεί θα συμ-

φωνήσω με τον Γ. Σταθάκη– δεν κατέγραψε τον τρόπο με τον οποίο θα γίνει η διαχείριση του χρέους, αυτό είναι ένα θέμα που εκκρεμεί. Εντούτοις, το Μνημόνιο ήρθε να απαντήσει πέρσι, όταν η ελληνική οικονομία, το ελληνικό κράτος βρισκόταν σε απόλυτη αδυναμία να δανειστεί. Δεν μπορούσε να δανειστεί και να χρηματοδοτήσει τις δαπάνες του, το έλλειμμά του, οι δαπάνες του ήταν πολύ μεγαλύτερες από τα έσοδά του.

Το Μνημόνιο μας έδωσε ένα δάνειο, όχι για να λύσει το πρόβλημα του χρέους, αλλά για να μπορέσουμε να συνεχίσουμε τα δημόσια οικονομικά, έτσι ώστε να μπορέσει να πορεύεται η ελληνική οικονομία χωρίς να κηρύξει άμεσα στάση πληρωμών. Δηλαδή, έτσι όπως έχουν εξελιχθεί τα πράγματα, είμαστε υποχρεωμένοι να μηδενίσουμε το δημόσιο έλλειμμα, να δημιουργήσουμε πρωτογενή πλεονάσματα. Δεν έχουμε καμία επιλογή, δεν έχουμε καμία δυνατότητα να μην το κάνουμε. Το Μνημόνιο μας δίνει τέσσερα χρόνια καιρό για να το κάνουμε και αυτό μπορούμε να το κάνουμε μειώνοντας τις δαπάνες, αυξάνοντας τα έσοδα. Εκεί θα ήθελα πάλι για τον Γ. Σταθάκη να πω ότι συμφωνώ στο σκέλος των χαμηλών φόρων στην Ελλάδα, των χαμηλών φορολογικών εσόδων, και συμφωνώ απόλυτα στην ανάγκη να αυξηθούν οι φόροι με μια γενικότερη μεταρρύθμιση του φορολογικού συστήματος. Αλλά εν τω μεταξύ, αυτό έχει γίνει πολύ ελλιπώς μέχρι τώρα. Αλλά δεν μπορούμε να το κάνουμε, όπως έδειξαν οι μέχρι τώρα προσπάθειες που είναι τόσο λίγο αποτελεσματικές, όπως δεν μπορούμε επίσης να αλλάξουμε ριζικά το κράτος, τη δημόσια διοίκηση, όπως μας είπε προηγουμένως ο Χρ. Ιορδάνογλου.

Ούτε το ένα μπορούμε να πετύχουμε ούτε το άλλο, απλώς σχεδιάζοντας πάνω στο χαρτί αυτά που κατά τη γνώμη μας πρέπει να γίνουν. Υπάρχει αυτή τη στιγμή μια κοινωνία ολόκληρη που υφίσταται βαριές συνέπειες ήδη, δεν έχει γίνει κατανοητός ο κίνδυνος οι συνέπειες να γίνουν πάρα πολύ βαρύτερες, αν δεν προχωρήσουμε συντεταγμένα, αν δεν μηδενίσουμε το έλλειμμα και δεν κάνουμε ταυτόχρονα πολλά πράγματα για να αυξήσουμε παραγωγή και ανταγωνιστικότητα –βρήκα εξαιρετικά ενδιαφέροντα αυτά που είπε ο Δοξιάδης. Δεν μπορούμε, όμως, να προχωρήσουμε σε αυτά τα πράγματα χωρίς τη συμμετοχή των ανθρώπων, οι οποίοι υφίστανται τις συνέπειες σήμερα και οι οποίοι καλούνται να υποστούν και άλλες. Καλούνται να πληρώσουν περισσότερους φόρους –συμφωνώ απόλυτα με όσα είπε ο Μ. Ματσαγγάνης προηγουμένως για τη φοροδιαφυγή– και καλούνται να υποστούν αλλαγές στις εργασιακές τους σχέσεις στον δημόσιο ευρύτερα και στον ιδιωτικό τομέα.

Αυτό προϋποθέτει ότι δεν μπορούμε να λέμε «η κοινωνία», έτσι γενικά και χύμα, ούτε βεβαίως να έχουμε ένα σχήμα «μονοπώλια και λαός» –είναι πολλά διαφορετικά συμφέροντα, τα οποία και είναι σε αντιπαράθεση μεταξύ

τους. Θα υπήρχε επομένως η ανάγκη αυτή η συζήτηση να γίνει και για τους φόρους που πρέπει να πληρωθούν περισσότερο με τη συμμετοχή των πολιτών, και για τις αλλαγές που πρέπει να γίνουν στο δημόσιο με τη συμμετοχή των εργαζομένων. Μέχρι σήμερα τα συνδικάτα είχαν, κατά τη γνώμη μου, μία απαράδεκτη άρνηση σε οποιαδήποτε συζήτηση. Αυτό πρέπει να αλλάξει, πρέπει να πιέσουμε ώστε να αλλάξει, πρέπει να δείξουμε ότι χρειάζεται να υπάρξουν διεκδικήσεις και διαπραγματεύσεις που να οδηγούν σε μια σύνθεση που να λύνει το πρόβλημα σε βάθος χρόνου. Ένας τρόπος, δηλαδή, τη λιτότητα που καλούμαστε να υποστούμε να την μοιράσουμε πιο δίκαια· αλλά λιτότητα θα είναι, δεν ισχύει αυτό το ανέκδοτο που έλεγε προεκλογικά το ΠΑΣΟΚ ότι δεν θα θιγεί η μέση ελληνική οικογένεια. Βεβαίως θίγεται η μέση ελληνική οικογένεια. Θίγεται πολύς κόσμος. Οι συνέπειες πρέπει να κατανεμηθούν καλύτερα. Οι παραγωγικές δυνατότητες, όποιες υπάρχουν, πρέπει [κάπου] να στηρίζονται –και αυτό δεν μπορεί να γίνει από τα πάνω, από την Τρόικα, από την κυβέρνηση ή από τους οικονομολόγους, αν υποθέσουμε ότι θα συμφωνούσαν μεταξύ τους. Χρειάζεται συμμετοχή και των ανθρώπων. Και εκεί το Κέντρο, στο ερώτημα «τι να κάνουμε», έχει κάτι να προσφέρει.

Γιώργος Προκοπάκης: Ευχαριστώ για την πρόσκληση. Θα ήθελα να πω μια κουβέντα για τον Λευτέρη Παπαγιαννάκη. Μην τον ξεχνάμε. Ο Μιχάλης είναι στις καρδιές μας –και ο Λευτέρης.

Λέω να αφήσω τις ερωτήσεις και τις απαντήσεις που είχα ετοιμάσει και να πάω σε ένα ενδιαφέρον σημείο που έβαλε ο Γ. Σταθάκης για το Μνημόνιο. Μήπως ζητάμε πολλά πράγματα από το Μνημόνιο, δηλαδή να μας λύσει όλα τα προβλήματα; Βρεθήκαμε με κάποιο πρόβλημα, το οποίο δεν θα το είχαμε αν δεν είχαν στραβώσει τα sub-primes στην Αμερική, και ζητάμε από το Μνημόνιο να μας λύσει όλα τα προβλήματα. Το Μνημόνιο δεν ήταν ο μηχανισμός ούτε για να σώσει το χρέος, ούτε για να μειώσει τα ελλείμματα, ούτε τίποτα. Το Μνημόνιο επί της ουσίας ήταν ένα έργο, το οποίο ήθελε να πάρει την Ελλάδα από το χεράκι και να την πάει σε δύο χρόνια στις αγορές να ξαναδανειστεί. Στόχος της Αριστεράς είναι να βγει η Ελλάδα στις αγορές και να δανειστεί. Εδώ, συμφωνούμε και με το ΔΝΤ, αν θέλετε.

Λοιπόν, δεν υπάρχει περίπτωση να κάνουμε εθνική πολιτική με το πέρασμα των δανείων μας στη Μέρκελ ή στον Τρισέ. Θα είμαστε υπό έλεγχο και εποπτεία για διακόσια χρόνια. Λοιπόν, έρχεται το Μνημόνιο και μας παίρνει από το χεράκι. Και το Μνημόνιο είναι ένα project 182,5 δις που λέει: «αυτό θα χρηματοδοτηθεί με 110 δις δάνεια hard cash από την Τρόικα, 65 δις από τις αγορές και 8,5 δις από ιδιωτικοποιήσεις». Όλα τα άλλα τα επάρατα, τα κακά, είναι παρεπόμενα. Και αν το δούμε έτσι, θα καταλάβουμε τι θα

είναι και το επόμενο Μνημόνιο. Και θα καταλάβουμε ότι από το Γενάρη, μόλις είδαμε τον προϋπολογισμό να ξεφεύγει, ξέραμε ότι δεν υπάρχει Μνημόνιο. Και έχουμε πρόβλημα, δεν θα βγούμε στις αγορές. Επομένως το project τελειώνει.

Γι' αυτό, το πρόβλημα με το Μνημόνιο είναι ότι ήταν ένα δυαδικό ζήτημα: ή πετυχαίνει ή αποτυγχάνει. Δεν έχει «πέτυχε λίγο». Αυτό βλέπουμε τώρα και γι' αυτό βρισκόμαστε ξανά για να δούμε ένα καινούριο Μνημόνιο. Και με αυτό το project, λοιπόν, έρχονται οι Γερμανοί και όλοι οι άλλοι και λένε «πάρτε μια επιμήκυνση». Αυτό δίνει αμέσως 8,3 δις στο ταμείο του έργου. Αυτό ήταν το κομμάτι του Μνημονίου. Πάρτε 8,3 δις, αλλά μέχρι εκεί.

Επομένως, από αυτό το Μνημόνιο και από αυτόν το μηχανισμό και από τους τεχνοκράτες του ΔΝΤ ζητάμε αυτά τα πράγματα; Να μας λύσουν το πρόβλημα του χρέους; Και τι θα πει βιώσιμο χρέος; Βιώσιμο χρέος είχαμε και με τα 300 δις το 2010 και μπορούσαμε να δανειζόμαστε. Αν μπορούσαμε να ξαναβγούμε στις αγορές, έχουμε βιώσιμο χρέος. Αν δεν μπορούσαμε να ξαναβγούμε στις αγορές, δεν έχουμε βιώσιμο χρέος. Και γινόμαστε επί της ουσίας μία νομαρχία της Ευρώπης με τον προϋπολογισμό και με όλη μας την πολιτική ελεγχόμενη από κάποιους άλλους. Ναι! Δεν θέλουμε δάνεια, αλλά δεν μπορούμε να κάνουμε και διαφορετικά, γιατί θα χρεοκοπήσουμε. Αλλά θέλουμε δάνεια μέχρι πότε; Μέχρι τότε που θα μπορούμε να βγούμε έξω και να υποστηρίξουμε τον εαυτό μας. Αυτό είναι που χρειαζόμαστε και αυτό πρέπει να καταλάβουμε.

Αυτό βάζει και τα ζητήματα του πολιτικού σκηνικού και της Αριστεράς, αυτά που είπαν ο Γ. Σταθάκης και ο Γ. Βαρουφάκης νωρίτερα, γιατί αν βγαίνουμε και αναπέμπουμε τη λύση μονίμως στην Ευρώπη και στην επίλυση της παγκόσμιας κρίσης, δεν κάνουμε τίποτα. Ξέρουμε πολύ καλά ότι αν είναι να βγούμε από μόνοι μας, θα βγούμε με τουλάχιστον μηδενικό έλλειμμα. Έχει κανείς καμία αμφιβολία για αυτό το πράγμα; Είτε με αναδιάρθρωση είτε με κούρεμα είτε αλλιώς, θα πρέπει να έχουμε ελέγξει τα ελλείμματά μας. Πέστε μου λοιπόν: Αυτή η Ελλάδα που δεν αντέχει, που πονάει, που ματώνει η κοινωνία, πότε είναι πιο εύκολο να βγάλει 30 δις από τον ισολογισμό της; Σε μία νύχτα με αναδιρθρώσεις ή σε τέσσερα χρόνια, ακόμα και αν έχουμε τον Πολ Τόμσεν και τον Μπομπ Τράα στο κεφάλι μας; Εγώ θα πήγαινα με τη δεύτερη επιλογή.

Λοιπόν, αυτό είναι το ζήτημα, και να καταλαβαίνουμε τι μας περιμένει αύριο με το Μεσοπρόθεσμο. Ένα μεσοπρόθεσμο το θέλουμε; Το θέλουμε. Δεν θέλουμε αυτό το μεσοπρόθεσμο; Κάποιο άλλο θέλουμε, να το βρούμε. Αυτή είναι η ουσία. Πάντως το χρειαζόμαστε, γιατί διαφορετικά οδηγούμεθα στην καταστροφή. Και όλες οι λύσεις οι μαγικές, οι ωραίες, αυτές οι λύσεις είναι στα χαρτιά, είναι λογιστικά ζητήματα. Και μερικά από αυτά τα ζητήματα δεν είναι καν σίγουρο ότι λύνονται. Ας πούμε, ποιος μπορεί να

πει σήμερα ότι την επομένη της λύσης Βαρουφάκη, αν γινόταν ποτέ, θα υπάρχει η ίδια αγορά ομολόγων και τα ίδια επιτόκια;

Έχω, πάντως, και μια σημαντική ένσταση. Όλη αυτή η φιλολογία, επειδή ξεκινάει από την κακή οργάνωση, την κακή αρχιτεκτονική του ευρώ, φτάνει σε ακραία σημεία κινδυνολογίας, που μερικά είναι και προβληματικά. Ας πούμε, υπάρχει ένα γράφημα του Βαρουφάκη που δείχνει πόσο καταστροφικό είναι το χρέος. Υπάρχει κάποιο λάθος εκεί μέσα. Δεν είναι δυνατόν. Δηλαδή το 2016 τρελαίνεται η ελληνική οικονομία και ξαφνικά θέλει 60 δις παραπάνω για να τρέξει – και δανεικά μάλιστα. Εάν αυτό πιστώνεται στο χρέος, σημαίνει ότι έχουμε δανειστεί 1,350 τρις το 2017 για να το εξυπηρετήσουμε. Κάποιο λάθος υπάρχει. (Βαρουφάκης: Κανένα!) Τα ίδια τα δεδομένα του Βαρουφάκη, άμα θέλετε να τα δούμε, μπορούμε να τα βάλουμε σε ένα κομπιούτερ και να γυρίσουμε το έλλειμμα στο 0 το 2017, έχουμε ένα τελείως διαχειρίσιμο χρέος. Και δεν χρειάζεται να διαλύσουμε το ευρώ. Εάν δεν πουλήσουμε ούτε δεκαράκι από την περιουσία, [αν] το 2021 μηδενίσουμε τα ελλείμματά μας, πάλι έχουμε ένα τελείως διαχειρίσιμο χρέος. Γι' αυτό θέλω να πω ότι το ζήτημα είναι τι κάνουμε από σήμερα μέχρι το 2014. Αυτό πρέπει να παλέψουμε. Και αυτό, αν θέλετε, η Αριστερά πρέπει να χτυπήσει, να μπει σε ζητήματα τα οποία επί της ουσίας αλλάζουν δομές. Δεν υπάρχει κανένας λόγος οι Έλληνες να υποφέρουν για να δίνει 12,8% μερισματική απόδοση ο ΟΠΑΠ. Ή 1,74% ο ΟΤΕ, σε όποια τιμή και αν πουλιέται. Ό,τι και να κάνουμε, τη φορολογία την έχουμε. Δεν υπάρχει κανένας λόγος να τα κρατάμε αυτά. Υπάρχουν άλλοι λόγοι, τα δίκτυα κλπ. Αλλά έχουμε και σωστούς μηχανισμούς (όπως η ΡΑΕ ή η Αρχή των Τηλεπικοινωνιών) που έχουν κάνει μια χαρά δουλειά και ελέγχουν την αγορά.

Λοιπόν, τι να κάνουμε; Χρειαζόμαστε ένα Μνημόνιο. Και το Μνημόνιο χρειάζεται ανάμεσα στους πολιτικούς, το πολιτικό προσωπικό και την κοινωνία. Μνημόνιο που να λέει αλήθειες. Και ο ορίζοντάς μας δεν είναι τι θα κάνουμε φέτος και τι θα χάσουμε τώρα, αλλά το ζήτημα είναι τι θα κάνουμε στα επόμενα δέκα χρόνια. Και αυτός πρέπει να είναι ο ορίζοντας, αυτό το συμβόλαιο και το μνημόνιο πρέπει να φτιαχτεί ανάμεσα, αν θέλετε, σε αυτούς που διαχειρίζονται την κρίση – που είναι οι πολιτικοί, η κυβέρνηση – και την κοινωνία. Διαφορετικά, θα ξαναρθούμε του χρόνου και θα λέμε ο καθένας από τη δική του ιδεολογική σκοπιά, τι είναι και τι δεν είναι το Μνημόνιο ή τι είναι το Μνημόνιο 2 και τι δεν είναι.

ΟΙ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΚΟΙΝΟΥ αποτύπωσαν την αμηχανία μπροστά στα δύσκολα αυτά ζητήματα, παρουσιάζοντας πολλές απορίες που διατυπώνονται συχνά σε κάθε συζήτηση αυτές τις μέρες. Ένα ερώτημα αφορούσε το ποιες πηγές χρηματοδότησης του χρέους θα είχαμε εναλλακτικά

προς το Μνημόνιο, και αντίστροφα τι εγγυήσεις δίνει η πολιτική του Μνημονίου για μια έξοδο από την κρίση. Ορισμένες ερωτήσεις αφορούσαν εύλογα τις συνέπειες από μια έξοδο της χώρας από το ευρώ και τη «μοίρα» του χρέους σε αυτή την περίπτωση, ενώ άλλες εστίαζαν στο εάν είναι δυνατό να υπερβεί η ευρωζώνη την κρίση, χωρίς έναν ολοκληρωμένο ευρωπαϊκό σχεδιασμό. Πολλοί ακροατές εστίασαν στο μείγμα ενδογενών μεταρρυθμίσεων και ευρωπαϊκής παρέμβασης που απαιτείται – και αναζητείται –, ενώ τέθηκε και το πολιτικό σκέλος του ζητήματος, δηλαδή με ποιο τρόπο, με ποια πολιτικά μέσα και προτάγματα είναι δυνατό να ανακτήσουμε τον έλεγχο επί των παντοδύναμων σήμερα αγορών.

Βασίλης Πεσμαζόγλου (προεδρεύων): Επιτρέψτε μου να πω και εγώ κάτι. Η εντύπωσή μου είναι ότι υπάρχει, πρώτον, ένα παιχνίδι με το χρόνο. Σήμερα οι *New York Times* έλεγαν ότι είναι σαν ένα τενεκεδάκι που το κλωτσάς και πάει παρακάτω, και το κλωτσάς πάλι και πάει παρακάτω. Και γενικά και στην Ελλάδα και σε ευρωπαϊκό επίπεδο υπάρχει αυτό που θα λέγαμε «bidding time» (αγοράζοντας χρόνο). Παίζουμε με το χρόνο, γιατί ψαχνόμαστε. Νομίζω ότι σε αυτό όλοι συμφωνούν, αν και οι διαφορές ανάμεσα στους ομιλητές ήταν σαφείς και νομίζω γόνιμες. Ψαχνόμαστε σε ελληνικό επίπεδο, ψαχνόμαστε σε ευρωπαϊκό επίπεδο. Και το επόμενο που έχω να πω είναι ότι όλη αυτή η κατάσταση έχει ένα στοιχείο παιγνίου, άλλωστε ειπώθηκαν μερικά πράγματα με όρους θεωρίας των παιγνίων – παιγνίου όχι με την έννοια τη διασκεδαστική αλλά μάλλον την τραγική εν τοιαύτη περιπτώσει.

Τι εννοώ. Εννοώ ότι παίζονται δύο τουλάχιστον διαπραγματευτικά παιχνίδια ταυτοχρόνως, τα οποία τρέχουν στο χρόνο. Το ένα είναι σε ευρωπαϊκό επίπεδο: πώς αυτές οι αντινομίες της ευρωζώνης, οι οποίες έρχονται στην επιφάνεια, μπορούν με έναν τρόπο μόνιμο, βιώσιμο να αντιμετωπιστούν. Εκεί ψάχνονται οι Ευρωπαίοι, ο κύριος Τρισέ, η κυρία Μέρκελ, και εκεί τραβολογούνται, πολύ συχνά δε, όπως πολύ ωραία ειπώθηκε, έχοντας καθένας το δικό του μικρό συμφέρον και τη δική του οπτική γωνία, η οποία μπορεί να είναι τρομερά κοντόφθαλμη. Άρα, σε ευρωπαϊκό επίπεδο, ποια μπορεί να είναι μια πιο μόνιμη, νέα αρχιτεκτονική του ευρώ; Και φοβούμαι ότι η δυνατότητα της ελληνικής κυβέρνησης να παρέμβει εκεί είναι υπαρκτή μεν, αλλά όχι και τόσο μεγάλη, διότι η διαπραγματευτική μας δύναμη δεν είναι μεγάλη. Ίσως μαζί με άλλους, όπως οι Πορτογάλοι, οι Ιρλανδοί, αν και υπάρχουν κάποιες διαφορές με τις «αδελφές» προβληματικές χώρες. Αυτό είναι το ένα σκέλος της διαπραγμάτευσης.

Το δεύτερο σκέλος είναι της εσωτερικής διαπραγμάτευσης, δηλαδή της διαπραγμάτευσης εντός Ελλάδος για το πώς θα γίνει η κατανομή των βαρών. Ειπώθηκε, εύστοχα, ότι υπάρχει θέμα φοροασυλίας – ο Γ. Σταθάκης έχει ασχο-

ληθεί κατά κόρον με το θέμα, και αναπτύχθηκε, επίσης, η πιο βαθιά, αν θέλετε, και πολιτισμική πλευρά του θέματος από τον Αρ. Δοξιάδη, που σχετίζεται ευρύτερα με την ελληνική κοινωνία, με τα ήθη και έθιμά της. Προσπαθώ, όπως βλέπετε, να ενοποιήσω όλα αυτά τα οποία ακούστηκαν εδώ μέσα, έτσι ώστε να βγαίνει κάποια συνισταμένη, με άξονα πάντα το «τι να κάνουμε;»

Η αίσθηση που έχω είναι, λοιπόν, ότι σχοινοβατούμε, πειραματιζόμαστε και κατά κάποιον τρόπο προσπαθούμε να αποφύγουμε το χειρόν. Διότι, πολύ συχνά, μια δεινή κατάσταση στην οποία βρισκόμαστε, και την οποία θέλουμε να αποφύγουμε, μπορεί να τη διαδεχθεί, χωρίς να το θέλουμε καν, μια υποθετική κατάσταση που φαντάζει καλή, αλλά μπορεί να είναι πολύ χειρότερη. Και μια επιστροφή στη δραχμή, κατά τη γνώμη μου, με οικονομικούς όρους, θα συνεπαγόταν ξαφνική πτώση του βιοτικού επιπέδου συνολικά της τάξης του 40%. «Λυτρωτική», θα μπορούσε κανείς να πει, αλλά καταστρεπτική, γιατί δεν ξέρεις ποτέ τι θα σου ξημερώσει και από πλευράς πολιτικής ιδεολογίας, με ενίσχυση ακραίων αντιλήψεων: ίσως και να ανθεί, ένα είδος Δεξιάς, εθνικιστικής, και φοβούμαι ότι έχει πολύ δρόμο μπροστά της.

Σας ευχαριστώ. Το λόγο έχει ο Γ. Βαρουφάκης.

Γιάννης Βαρουφάκης: Ξεκινώ από τον Μ. Ματσαγγάνη, που ετοίμασε έναν αντίλογο σε έναν λόγο που δεν έβγαλα. Αλλά και στον Γ. Προκοπάκη, ο οποίος φαίνεται ότι είχε σκοπό να αντιπαρεταθεί σε ένα γράφημα που δεν έδειξα. Δεν έχω χρόνο να βγάλω αυτούς τους λόγους και να δείξω αυτά τα γραφήματα, ώστε να μην πάει χαμένη η δουλειά που κάνανε, αλλά θα μου επιτρέψετε να τιμήσω την προετοιμασία σας αναφερόμενος στην ουσία των ενστάσεών σας.

Αν πίστευα ότι υπάρχει έστω και μία μικρή πιθανότητα η υπογραφή του Μνημονίου 2 και η συστηματική εφαρμογή του Μεσοπρόθεσμου Προγράμματος να οδηγήσει σε αποκλιμάκωση της κρίσης χρέους –να γίνει διαχειρίσιμο το χρέος, δηλαδή όχι αναγκαστικά να μειωθεί, αλλά να σταματήσει να ανεβαίνει με ρυθμούς που είναι απαγορευτικοί για τη συνέχιση αυτής της πολιτικής... Κύριε Προκοπάκη, θα χαιρόμουν αν αποδεχόσασταν την πρόσκληση να σας στείλω την προσομοίωση και να μου πείτε τα τρωτά της σημεία. Η προσομοίωση βασίζεται σε ένα υπόδειγμα που προκύπτει από μια σειρά εξισώσεων που ταυτίζονται με του ΔΝΤ και της Τρόικας, όσον αφορά τη μείωση των δημοσίων δαπανών, το τέλος της ύφεσης το 2012, τη μη αύξηση των επιτοκίων, παρότι η ΕΚΤ προΐδεται για το αντίθετο, επειδή δεν ήθελα να βάλω τις δικές μου παραδοχές που είναι πολύ διαφορετικές από της ΕΕ και της Τρόικας. Βρήκα στοιχεία του Οργανισμού Διαχείρισης Δημοσίου Χρέους για τη σύνθεση και το μέγεθος των αποπληρωμών τα επόμενα 15 χρόνια, τα οποία ο Οργανισμός δεν διανέμει και δεν καθιστά δημόσια περιουσία.

Διότι το πρόβλημα δεν είναι μόνο ο όγκος του χρέους, αλλά και ο τρόπος που κατανέμονται οι αποπληρωμές του, δηλαδή πότε λήγουν τα ομόλογα και ποιες αποπληρωμές αφορούν παλαιότερα δάνεια, ποιες αφορούν χρέος προς το ΔΝΤ και ποιες προς την ΕΕ. Αν τα λάβουμε όλα αυτά υπόψη, θα δούμε δύο σενάρια.

Το ένα είναι ότι εφαρμόζονται όλα εκτός από τις ιδιωτικοποιήσεις. Το 2025 το ποσοστό χρέους ως προς το ΑΕΠ θα είναι 350%. Με τις ιδιωτικοποιήσεις –και έχω βάλει 50 δις– αντί να πάει στο 350% πηγαίνει στο 305%. Οι αγορές δεν ενδιαφέρονται για το μέγεθος του χρέους, ενδιαφέρονται για την πορεία του. Εάν βλέπουν ότι η πορεία φέτος είναι εκρηκτική, τα σπρεντ θα ανεβαίνουν.

Θα μου πείτε, ποια είναι η διαφορά του Μνημονίου 1 από το Μνημόνιο 2; Στο Μνημόνιο 1 η υπόσχεση ήταν ότι θα επιστρέψουμε στις αγορές το 2011. Το έλεγε ο κύριος Παπακωνσταντίνου μέχρι πρόσφατα. Τώρα αυτό το παραμύθι τελείωσε. Το Μνημόνιο 2 ουσιαστικά, σιωπηλά, λέει: «θα σας πάμε σε μια αναδιάρθρωση το 2013 με τη δημιουργία του Μόνιμου Μηχανισμού».

Τα πράγματα είναι πολύ απλά. Δεν έχει σημασία αν θέλουμε αναδιάρθρωση ή αν δεν θέλουμε. Ακόμη κι αν σύσσωμος ο ελληνικός λαός, μαζί με τους αναρχικούς των Εξαρχείων, ψηφίσουμε το Μεσοπρόθεσμο και το κάνουμε σημαία μας, η πορεία του χρέους είναι εκρηκτική. Αυτό σημαίνει ότι θα γίνει μια στάση πληρωμών, μια αναδιάρθρωση, πείτε το όπως θέλετε, που θα είναι τόσο σκληρή όταν θα γίνει, γιατί το χρέος θα είναι πολύ πιο μεγάλο, που το ευρώ δεν θα αντέξει. Γιατί δεν έχουν συμφωνήσει ακόμα για τον νέο μόνιμο μηχανισμό; Διότι γνωρίζουν πολύ καλά ότι δεν είναι δυνατό να αναδιρθρωθεί το ελληνικό χρέος χωρίς το ισπανικό, το πορτογαλικό, το ιρλανδικό. Αυτό το κόστος δεν είναι διατεθειμένοι να το σηκώσουν, γιατί θα καταστραφεί το τραπεζικό σύστημα της ευρωζώνης, ιδίως της Γαλλίας –γι' αυτό έδωσα τόση έμφαση στο τραπεζικό σύστημα.

Εκείνη τη στιγμή, η κυρία Μέρκελ δεν θα πληρώσει μίνιμουμ 1 τρις για να διατηρήσει την ευρωζώνη. Εμείς δεν θα φύγουμε από το ευρώ, δεν μπορούμε να φύγουμε από το ευρώ όσο αυτό συνεχίζει να υφίσταται. Θα είναι καταστροφή, θα πάμε πίσω στη νεολιθική εποχή –αλλά δεν χρειάζεται, γιατί δεν θα μας αφήσουν να φύγουμε. Θα φύγουν εκείνοι πριν φύγουμε εμείς.

Εγώ ήμουν από τους γραφικούς που το 1999 επιχειρηματολόγούσαν εναντίον της εισαγωγής του ευρώ και της εισόδου της Ελλάδας σε αυτό. Τώρα όμως, παρότι πιστεύω ότι είχα δίκιο, λέω ότι είναι άλλο να λες να μείνουμε στο ευρώ και άλλο να φύγουμε. Αυτή τη στιγμή, το σπάσιμο του ευρώ θα μας οδηγήσει, στην Ευρώπη, σε μια μεταμοντέρνα δεκαετία του '30, με την ξενοφοβία, τη μισαλλοδοξία και την κατάρρευση τόσο του Βορρά όσο και του Νότου. Η ίδρυση νέου νομίσματος, γερμανο-ολλανδο-

αυστριακο-φινλανδικού, θα οδηγήσει τον γερμανό εργαζόμενο, ο οποίος ήδη χειμάζεται, στα γραφεία ανεργίας. Η Ευρώπη δεν θα μπορέσει να το αντέξει αυτό.

Τι κάνουμε εμείς, είναι το ερώτημα που τίθεται συνέχεια. Κάποιος με εγκάλεσε ότι δεν το απάντησα και ότι μίλησα μόνο για την ευρωζώνη και το αρχιτεκτονικό της πρόβλημα. Η κυρία Παπαδάκη είπε να μην τα ανακατεύουμε, το τι κάνουμε εμείς εδώ και τι γίνεται στον κόσμο. Σκεφτείτε να ήμασταν στο Οχάιο το 1931, θορυβημένοι πολίτες του Οχάιο στη διάρκεια εκείνης της μεγάλης κρίσης, και να λέγαμε τι θα κάνουμε εμείς στο Οχάιο για να λύσουμε την κρίση της μεγάλης ύφεσης. Η απάντηση ξέρετε ποια είναι; Τίποτα!

Όλοι θέλουμε να είμαστε ιδιοκτήτες της ζωής μας. Ξέρω πόσο δυσάρεστο και αντιδημοφιλές είναι, αλλά πιστεύω βαθιά ότι αυτή είναι η απάντηση. Δυστυχώς. Άκουσα κάποιες ιδέες από τους προλαλήσαντες για το πώς μπορούμε να βγούμε από την κρίση. Εξαγωγές, ξένες επενδύσεις, καινοτομίες, μία νέα ομάδα μικρών επιχειρήσεων που θα μας βγάλουν από την κρίση. Στην περίοδο της ύφεσης, όταν όλοι περιμένουν ότι κάτι που σήμερα κάνει 10 αύριο θα κάνει 5, όταν όλοι περιμένουν ότι η κυρία Μέρκελ το 2013 και να θέλει να μας δώσει δάνειο δεν θα μπορεί να το περάσει στη Βουλή της ή θα έχει πέσει, κανένας δεν πρόκειται να επενδύσει. Θα γίνονται προσπάθειες για καινοτομίες, γιατί έχουμε σπουδαίους ανθρώπους στην Ελλάδα, αλλά αυτοί οι σπόροι δεν θα ποτίζονται, θα μαραίνονται. Αυτός είναι ο λόγος που ασχολήθηκα αποκλειστικά με την Ευρώπη.

Αυτή τη στιγμή έχουμε μια πολύ απλή επιλογή ως Ευρωπαίοι. Εμείς οι Έλληνες δεν μπορούμε, όπως δεν μπόρεσε το Οχάιο να βγει από την κρίση μόνο του. Μπορούμε ως Ευρώπη, γι' αυτό επικεντρώνομαι σε ένα σχέδιο που δεν είναι λογιστικό, είναι καθαρά πολιτικό. Να καταφέρει η Ευρώπη να αναδομήσει το ευρώ χρησιμοποιώντας υπάρχοντες μηχανισμούς, όπως το EFSF [ενν. ο προσωρινός μηχανισμός στήριξης], η ΕΚΤ και η Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων, ώστε να δώσει στην ευρωζώνη αυτά τα αμορτισέρ που σήμερα δεν λειτουργούν, να κάνει ανακύκλωση πλεονασμάτων – όχι γιατί μας αγαπάνε και θέλουν να μας δώσουν τα πλεονάσματά τους, αλλά για τους ίδιους λόγους που στις ΗΠΑ τα πλεονάσματα της Καλιφόρνια επενδύονται στο Οχάιο, έτσι ώστε αυτό να αγοράζει προϊόντα από την Καλιφόρνια· με αυτόν τον τρόπο λειτουργούν οι νομισματικές ενώσεις.

Αν μπορούσαμε, συνεπώς, να μην κάνουμε στάση πληρωμών, θα έλεγα να μην κάνουμε. Νομίζω, όμως, ότι όπως είναι η πορεία του χρέους, η στάση πληρωμών θα μας επιβληθεί και δυστυχώς θα συμπαρασύρει όλο το ευρώ. Αυτή τη στιγμή, δανειζόμενοι άλλα 50-60 δις, αυτό που κάνουμε είναι να υπονομεύουμε τη δημοκρατική νομιμότητα της γερμανικής κυβέρνησης απέναντι στον γερμανό πολίτη, να

υπονομεύουμε ταυτόχρονα τη δημοκρατική νομιμότητα της ελληνικής κυβέρνησης απέναντι στον έλληνα πολίτη, να εντείνουμε το ευρωπαϊκό δημοκρατικό έλλειμμα, και τελικά θα καταλήξουμε σε ένα χρόνο να χρωστάμε 400 και πλέον δις με μικρότερη παραγωγική βάση απ' ό,τι σήμερα, και όταν θα κάνουμε στάση πληρωμών...

Βασίλης Πεσμαζόγλου: Θα κάνω κατάχρηση του ρόλου μου ως προέδρου για να πω ότι σήμερα διάβασα στο ίντερνετ ένα πολύ ενδιαφέρον κείμενο του Γ. Βαρουφάκη που απευθύνεται στον πρωθυπουργό: κατ' ουσίαν η πρόταση είναι να πάει «ζωσμένος με εκρηκτικά» ο Παπανδρέου στους Ευρωπαίους και να πει στάση πληρωμών – αυτό μου μοιάζει μπλόφα με όρους θεωρίας των παιγνίων...

Γιάννης Βαρουφάκης: Σε διαψεύδω, Βασίλη. Ας μην βάζουμε λόγια στο στόμα του άλλου. Εγώ είπα ο πρωθυπουργός να πει ότι η ελληνική κυβέρνηση δεν είναι διατεθειμένη να πάρει δάνεια, τα οποία δεν θα μπορέσει να αποπληρώσει, θα αυξήσουν το πρόβλημα χρέους στην Ελλάδα κι έτσι θα υπονομεύσουν τη νομιμότητα και την πορεία του ευρωπαϊκού γίγνεσθαι. Δεν ζήτησα ο πρωθυπουργός να κάνει μπλόφα, θα ήμουν κάθετα εναντίον του να κάνει μπλόφα. Ζήτησα να πει την αλήθεια.

Αρίστος Δοξιάδης: Τι κάνουμε εμείς και τι κάνει η Ευρώπη; Η Ευρώπη καταρχάς δεν είναι υποκείμενο. Συγκροτείται από 27 κυβερνήσεις δημοκρατιών, την ΕΚΤ κλπ., και κανένα υποκείμενο, κανένας οργανισμός, κανένα όργανο δεν έχει αρμοδιότητα να πάρει αποφάσεις του τύπου θα αναδιαρθρώσουμε το χρέος ή θα στηρίξουμε τις τράπεζες πανευρωπαϊκά. Μέσα από κάποια διαδικασία θα προκύψουν τέτοιες αποφάσεις. Θεωρώ ότι το σχέδιο του Γ. Βαρουφάκη μοιάζει να είναι σε μια πολύ σωστή κατεύθυνση. Μακάρι οι δημοκρατίες σε εύλογο χρονικό διάστημα να καταλήξουν κάπου εκεί. Είναι 27 δημοκρατίες, δεν μπορεί κανείς να πει τι θα σκεφτεί ο γερμανός, ο φινλανδός, ο ολλανδός ψηφοφόρος, είναι πολύ πιθανό να μην καταλήξουν σε κάτι τέτοιο. Επομένως, να περιμένουμε την Ευρώπη μέχρι τότε; Συμφωνώ ότι όσο κρέμεται από πάνω μας το πρόβλημα της χρεοκοπίας, της αναδιάρθρωσης του χρέους, το τι θα γίνουν οι τράπεζες κλπ., είναι τεράστιο πρόβλημα. Κι όποιος βοηθήσει, με λόγους, με παρεμβάσεις στην ΕΕ, μακάρι να επιταχύνει αυτές τις διαδικασίες. Από κει και πέρα, όμως, υπάρχουν πράγματα που είναι στο χέρι μας.

Στο ερώτημα του Μ. Ματσαγγάνη για τον αναπρογραμματισμό ανθρώπων. Ακριβώς, επειδή στην Ελλάδα δεν έχουμε το μεγάλο κεφάλαιο, τις μεγάλες επιχειρήσεις, που θα πάρουν τις επενδυτικές αποφάσεις και θα μετακινήσουν εργαζόμενους ανά χιλιάδες από τον ένα κλάδο στον άλλο,

σε μεγάλο βαθμό οι αποφάσεις για την αναδιάρθρωση της οικονομίας θα παρθούν στη μικρή κλίμακα. Στις αποφάσεις καριέρας του κάθε παιδιού που τελειώνει το Λύκειο, στις αποφάσεις του βιοτέχνη κλπ. Ο αναπρογραμματισμός έχει ήδη αρχίσει και έχουμε θετικά στοιχεία. Από το ότι οι εξαγωγές πηγαίνουν καλά, μέχρι άλλα που είναι λιγότερο γνωστά –ενώ χάναμε θέσεις εργασίας στη γεωργία επί 15-20 χρόνια, τα τελευταία 2 χρόνια αυτό έχει αντιστραφεί, έχουν προστεθεί 60.000 άνθρωποι, πάνω από 10%, που δηλώνουν ως κύρια απασχόληση τη γεωργία. Πολλά από αυτά είναι εξ ανάγκης, δεν σημαίνει ότι πάνε να γίνουν επιχειρηματίες της γεωργίας, αλλά δείχνει έναν αναπρογραμματισμό. Άλλο παράδειγμα, οι σχολές εμποροπλοιάρχων, εμπορικής ναυτιλίας, μέχρι και το 2009 ήτανε τελευταίες στη σειρά προτίμησης των παιδιών και έμπαινες με 5 και όταν καταργήθηκε η βάση του 10 δεν είχανε κόσμο. Το 2010 για 900 θέσεις είχαν 3.000 υποψήφιους και η βάση ανέβηκε στο 15. Ο αναπρογραμματισμός άρχισε. Το θέμα της πολιτείας και όλων μας είναι να τον βοηθήσουμε να προχωρήσει πιο γρήγορα. Ο Μάνος έχει απόλυτο δίκιο ότι αυτές οι μικρές επιχειρήσεις, οι βαλκανικές, σαφέστατα είναι πολύ πιο δύσκολο να αποδέχονται την εργατική νομοθεσία, να πληρώνουν εισφορές κλπ., και άρα θα έχουμε το πρόβλημα της φτηνής ανάπτυξης. Είναι, αν θέλετε, μια «ποινή» που πληρώνει η ελληνική κοινωνία για το γεγονός ότι δεν έχει μεγάλους εργοδότες. Οι θεσμοί μας είναι τέτοιοι που τους έχουν αποδιώξει. Επομένως, δεν μπορείς να έχεις τόσο εύκολα τις μεγάλες οργανωμένες επιχειρήσεις που η επιθεώρηση εργασίας θα τις πιάνει κλπ.

Μπορούμε, όμως, να βοηθήσουμε αυτές οι μικρές επιχειρήσεις να μην κινούνται τόσο πολύ στην παραοικονομία. Ένα θέμα είναι ότι η εργατική νομοθεσία σε κάποια θέματα πρέπει να πλησιάζει στις πραγματικές δικές τους ανάγκες. Το θέμα πχ. της διευθέτησης του χρόνου εργασίας: δεν μπορεί ο εργοδότης να ζητήσει 50 ώρες δουλειά τη μία εβδομάδα και 30 την άλλη για να ισορροπήσει στο 40 αν δεν πάει σε κάτι απίθανες διαδικασίες που ποτέ δεν έχει καταφέρει κανείς να τις κάνει, αυτό για μια επιχείρηση που δουλεύει ανταγωνιστικά με διεθνείς ανταγωνιστές ή που έχει κύκλους η ζήτησή της είναι τελείως απαγορευτικό. Μια τράπεζα μπορεί να προγραμματίσει καλά το χρόνο εργασίας και να μην έχει ανάγκη να μεταφέρει χρόνους. Μία βιομηχανική επιχείρηση που εξάγει δεν μπορεί. Είναι παράνομοι όλοι. Εάν το κάναμε λίγο πιο ελαστικό αυτό, δεν θα ήταν παράνομοι.

Δεύτερον, ασφαλιστικές εισφορές. Αυτή τη στιγμή, με τα ελλείμματα που έχουμε, φυσικά δεν μπαίνει θέμα να μειωθούν οι ασφαλιστικές εισφορές. Αν κάποτε φτάσουμε να έχουμε πρωτογενή πλεονάσματα, το πρώτο πράγμα που θα πρέπει να κάνουμε θα είναι να επιχορηγείται η ασφάλιση των εργαζομένων.

Υπήρξε μια ερώτηση σχετικά με τις συνέπειες του να έχουμε δικό μας νόμισμα. Καταρχάς, συμφωνώ και με τον Γ. Βαρουφάκη ότι αυτή τη στιγμή, το να σκεφτούμε να βγούμε από το ευρώ είναι καταστροφικό. Ας υποθέσουμε ότι με κάποιο τρόπο ξεπερνάγαμε τη μεταβατική περίοδο και βρισκόμασταν στο δικό μας νόμισμα. Το να έχεις δικό σου νόμισμα έχει δύο ευχέρειες που δεν διαθέτουμε σήμερα. Η μία είναι η υποτίμηση και η άλλη είναι να τυπώνεις δικό σου χρήμα. Ως προς την υποτίμηση, τα αποτελέσματα θα ήταν θετικά. Ο πιο εύκολος τρόπος να μεταφέρουμε κόσμο σε εξωστρεφείς δραστηριότητες είναι με μια υποτίμηση. Από εκεί και πέρα όμως, υπάρχει ο κίνδυνος, με το σημερινό ελληνικό σύστημα διακυβέρνησης, που το ξέρουμε πολύ καλά, να κάνουμε και το άλλο, να τυπώνουμε συνεχώς χρήμα. Εάν τυπώνουμε συνεχώς χρήμα, εάν έχουμε δηλαδή συνεχώς δημοσιονομικά ελλείμματα, τα όποια οφέλη της υποτίμησης εξαφανίζονται αμέσως. Και πέφτουμε στο γνωστό φαύλο κύκλο πληθωρισμός-καινούρια υποτίμηση κλπ. Θα ήταν ωφέλιμο να έχουμε δικό μας νόμισμα μόνο υπό την προϋπόθεση ότι θα άλλαζε τρόπο λειτουργίας το ελληνικό κράτος και δημοσιονομική πειθαρχία.

Τέλος, κάποιος ρώτησε για το πολιτικό πρόταγμα. Αυτό είναι δύσκολο! Εάν αποφασίσουμε ως κοινωνία, ως Ελλάδα, ότι θέλουμε να έχουμε κάποιο συμφωνημένο σχέδιο διάσωσης με τους ευρωπαίους εταίρους μας, να μας βοηθήσουν, να βάλουν λεφτά, να στηρίξουν τις τράπεζές μας κλπ., αυτό σημαίνει κάποιου είδους μνημόνιο. Κάποιοι πρέπει να το διαπραγματευθούν αυτό το μνημόνιο, και από τη στιγμή που θα μπουν οι υπογραφές να το εφαρμόσουν κιόλας. Για μένα, λοιπόν, το πολιτικό πρόταγμα είναι ότι, εφόσον θέλουμε να συνεργαστούμε με τους Ευρωπαίους σε οποιαδήποτε βάση, για να βγούμε από την κρίση, πρέπει οι πολιτικές δυνάμεις να συνεργαστούν, με τα παζάρια που θα γίνουν, όπως γίνουν, να βάλουνε πλάτη όσο νομίζουνε, να γίνει διαπραγμάτευση. Και από τη στιγμή που θα γίνει η διαπραγμάτευση –μας αρέσει δεν μας αρέσει το αποτέλεσμα, γιατί δεν θα αρέσει σε όλους το ίδιο–, να το τηρήσουμε. Αυτή είναι η μία λύση. Η άλλη λύση είναι μόνοι μας, με ό,τι σημαίνει αυτό. Ενδιάμεση λύση εγώ δεν βλέπω να υπάρχει. Κάποιοι να προσπαθούν να διαπραγματευθούν και άλλοι να λένε αυτό δεν είναι σωστό κλπ. Και αν θέλετε, το κείμενο των 32 που δημοσιεύθηκε πρόσφατα και το υπογράψω κι εγώ, αυτό έλεγε. Ευχαριστώ.

Χρυσάφης Ιορδάνογλου: Όσον αφορά τα ευρωπαϊκά, που εσκεμμένα δεν τα ανέφερα, νομίζω ότι μια ευκαιρία λύση θα ήταν να υπάρχει ένα ταμείο παρέμβασης στις πρωτογενείς και δευτερογενείς αγορές, στο μοντέλο των Γιούνκερ και Τρεμόντι, θα έπρεπε να υπάρχει ένας μηχανισμός στήριξης τραπεζών και πέραν αυτού θα έπρεπε να υπάρχει και ένας συντονισμός της οικονομικής πολιτικής. Νομίζω ότι

από μακροοικονομική άποψη αυτό γίνεται. Η ΕΕ ως σύνολο έχει χαμηλότερο χρέος από των ΗΠΑ και της Ιαπωνίας και χαμηλότερο έλλειμμα συνολικά. Αυτά μπορούν να γίνουν.

Εκεί που κολλάει το πράγμα είναι σε δύο θεμελιώδη ζητήματα. Το ένα είναι πώς θα μοιραστεί ο λογαριασμός ανάμεσα σε έθνη, και το άλλο είναι πώς θα μοιραστεί ο λογαριασμός ανάμεσα σε οφειλέτες και δανειστές. Όσον αφορά αυτά που ανέφερε ο Βαρουφάκης, δεν καταλαβαίνω γιατί θα πρέπει να πάρει εκρηκτική μορφή το ελληνικό χρέος μέχρι το 2025, δεν καταλαβαίνω γιατί οι αναδιαρθρώσεις πρέπει να κοστίζουν 1 τρις, και θέλω επίσης να πω ότι, όταν γράφετε ότι δεν θέλω τα νέα δάνεια και δεν τα χρειάζομαι, αυτό για μένα σημαίνει άμεση παύση πληρωμών. Τι σημαίνει παύση πληρωμών το εκθέτετε κι εσείς σε κάποια άρθρα σας. Άμεση κατάρρευση του τραπεζικού συστήματος, δηλαδή, παράλυση της πίστωσης, παράλυση του διεθνούς εμπορίου. Με δεδομένο ότι έχουμε ακόμη αυτή τη στιγμή πρωτογενές έλλειμμα της τάξης του 4%, οι συνέπειες αυτού του πράγματος είναι περίπου αδιανόητες. Και μολονότι συμφωνώ απόλυτα με την ιδέα ότι κανένας έλληνας πρωθυπουργός δεν θα πήγαινε οικειοθελώς, ό,τι γλειφιτζούρια και να του δίνανε, να ανακοινώσει στη Βουλή ότι φεύγει από το ευρώ, μπορεί να μην έχει άλλη εναλλακτική λύση. Η παύση πληρωμών του ελληνικού δημοσίου θα σήμαινε ότι τα ελληνικά ομόλογα πηγαίνουν στην κατηγορία D, δεν γίνονται δεκτά από την ΕΚΤ και καταρρέει εκείνη τη στιγμή το ελληνικό τραπεζικό σύστημα. Αυτό σημαίνει ότι η ελληνική κυβέρνηση έχει τρεις επιλογές. Να ζητήσει τα δανεικά που μόλις αρνήθηκε ή να φροντίσει να βρει αγοραστές για τις ελληνικές τράπεζες από τράπεζες του εξωτερικού ή, όχι οικειοθελώς αλλά μη έχοντας άλλη επιλογή από το να βγάλει την Ελλάδα από το ευρώ, να ανακεφαλαιοποιήσει τις τράπεζες τυπώνοντας χρήμα. Προφανώς δεν θα είναι το πρώτο βήμα η έξοδος από το ευρώ. Μπορεί, όμως, να είναι η κατάρρευση των τραπεζών και μετά η έξοδος από το ευρώ.

Τέθηκε η ερώτηση, ποιες εγγυήσεις έχουμε ότι αυτές οι προσαρμογές, για τις οποίες μίλησα, έχουν πιθανότητες. Εγγυήσεις δεν σου δίνει κανένας στα οικονομικά. Έχεις σοβαρές πιθανότητες, σε συνδυασμό με άλλα μέτρα. Είναι πιθανό ότι τα ευρωμόλογα, αργά ή γρήγορα θα έρθουν. Έχεις πιθανότητες να τη σκαπουλάρεις, αρκεί να κάνεις όλα τα άλλα. Εν πάση περιπτώσει, η εναλλακτική λύση είναι τόσο ολέθρια, που αξίζει να δοκιμάσεις.

Θα κλείσω με μερικές παρατηρήσεις για τον Γ. Σταθάκη, που είναι όλες πραγματολογικές. Το ένα ζήτημα είναι ότι, με εξαίρεση το 1990-1993, μείωση πρωτογενών δαπανών δεν έχει συμβεί στην Ελλάδα ποτέ. Μειώσεις πληρωμών για τόκους έχουν γίνει, αλλά μείωση πρωτογενών δαπανών όχι. Το δεύτερο είναι ότι θα ήθελα κάποια τεκμηρίωση γιατί η φοροδιαφυγή επικεντρώνεται μόνο στα

μεγάλα εισοδήματα και όχι στα μικρομεσαία. Επίσης, δεν έχω δει πουθενά, ούτε στο αρχικό Μνημόνιο ούτε στις αναθεωρήσεις του, την πρόβλεψη για μείωση της δημόσιας δαπάνης στο 30%.

Και η τελευταία παρατήρηση είναι ότι η ελληνική οικονομία είναι ανοικτή οικονομία, πολύ πιο ανοικτή απ' ό,τι ήταν στο παρελθόν. Όμως, άλλο ανοικτή οικονομία στον ανταγωνισμό, άλλο ανταγωνιστική οικονομία. Το 14,5% και 14,8% έλλειμμα ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών, επί 2 συναπτά έτη, δεν υποδηλώνει ανταγωνιστική οικονομία.

Γιώργος Σταθάκης: Οι ερωτήσεις είναι πάρα πολλές, αλλά εγώ δεν θα σταθώ σε αυτές. Ερώτημα πρώτον, για να αποφανθούμε: είναι σοβαρή η κατάσταση ή όχι; Αυτό είναι το κρίσιμο ερώτημα. Αν η κατάσταση θεραπεύεται με το να κόψουμε 5 μονάδες από το έλλειμμα για να ισοσκελίσουμε τον προϋπολογισμό, να πουλήσουμε καμιά ΔΕΗ και κανένα λιμάνι, δεν υπάρχει λόγος να συζητάμε επί μακρόν, είμαστε όλοι σύμφωνοι. Θα διαφωνήσουμε στο ότι εγώ θεωρώ ότι πρέπει να είναι διαφορετικό το μείγμα πολιτικής, ότι πρέπει να μπει φόρος στην ακίνητη περιουσία, όπως στην Αγγλία και στη Γερμανία, ότι τα λεφτά πρέπει να μαζευτούν από τα ευκατάστατα στρώματα και όχι από τους άλλους, αλλά αυτό είναι δευτερεύον.

Η κατάσταση είναι σοβαρή και σας ανακεφαλαιώνω τι έχει συμβεί τους τελευταίους 12 μήνες. Η Ελλάδα δεν θα χρειαστεί βοήθεια – χρειάστηκε βοήθεια. Δεν θα μεταδοθεί η κρίση – η Ιρλανδία έπεσε, η Πορτογαλία έπεσε. Θα φτιάξουμε μόνο προσωρινό μηχανισμό, φτιάξαμε προσωρινό μηχανισμό – δεν προλάβαμε να τον φτιάξουμε και κάναμε μόνιμο μηχανισμό. Τους τελευταίους 12 μήνες είναι σοβαρή η κατάσταση; Βεβαίως. Δραματικά σοβαρή. Δεν υπάρχει λύση έξω από το ευρωπαϊκό σύστημα. Είναι ελεγχόμενη αυτή τη στιγμή η εξέλιξη του ευρωπαϊκού προβλήματος; Όχι, είναι η απάντηση. Γι' αυτό βρισκόμαστε σε αυτή την αμηχανία. Το πρόβλημα τείνει να τεθεί εκτός ελέγχου, και θα τεθεί εκτός ελέγχου, αν για οποιονδήποτε λόγο κινδυνεύσει η Ισπανία. Άρα είναι σοβαρό το θέμα, δεν έχει νόημα να συζητάμε για το Μνημόνιο, το οποίο είναι ένα χαρτί που ξέρουμε ότι λέει μειώστε λίγο πιο πολύ τις δαπάνες και αυξήστε λίγο πιο πολύ τα έσοδα, πουλήστε λίγο εδώ κι εκεί, φάτε καμιά συντεχνία – να τις φάμε όλες, δεν είναι αυτό το θέμα μας. Το κάνει η Ιρλανδία, το κάνει η Πορτογαλία, το κάνει κι η Ελλάδα. Είναι διαχειρίσιμο το χρέος της Ιρλανδίας, της Πορτογαλίας, της Ελλάδας, της Ισπανίας το 2015; Όχι. Η Ιρλανδία έχει 350% χρέος αυτή τη στιγμή, πώς θα το πληρώσει το 2015; Ισοσκελισμένος ο προϋπολογισμός της, πλεονασματικός με 5%. Αυτό το χρέος είναι 1 τρις, ποιος θα το πληρώσει; Είναι βιώσιμο το χρέος; Όχι, είναι η απάντηση. Γι' αυτό λέω ότι το Μνημόνιο δεν έχει καμία σχέση με το στόχο του – ήρθε, λέει, για να εξυπηρετήσουμε το δημόσιο χρέος, μα δεν γίνεται

αυτό. Η βιωσιμότητα του χρέους είναι μείζον πρόβλημα. Δεν μας ενδιαφέρει αν θα είναι 400 δις το χρέος το 2017, αρκεί που θα έχουμε ισοσκελίσει τον προϋπολογισμό και θα έχουμε μείωση στο ΑΕΠ 20%; Μα μπορούμε να συζητήσουμε σοβαρά σε αυτή τη βάση;

Μεσοπρόθεσμο Πρόγραμμα: Ξέρω πώς φτιάχτηκε. Είναι virtual. Αυτό που λέμε virtual reality. Δεν έχει σχέση με καμία πραγματικότητα. Το πρόβλημα είναι υπαρκτό και θέλουμε βιώσιμο σχέδιο διαχείρισης του χρέους. Χωρίς αυτό, καμία αγορά στον κόσμο δεν θα δανείσει κανέναν. Δεν είναι αυτά τα πράγματα για να παίζουμε. Κι αν αποφασίσουμε ότι το Μνημόνιο δεν μας λύνει αυτό το πρόβλημα –πρέπει να ισοσκελίσουμε τον προϋπολογισμό, δεν θέλουμε επιστροφή στη δραχμή, τα θεωρώ δεδομένα αυτά– το ερώτημα που παραμένει είναι το εξής. Η ιδέα της διάλυσης, που θα ξεκινήσει από την Ελλάδα –κατά τον Βαρουφάκη, η διάλυση θα ξεκινήσει από το κέντρο, το ίδιο είναι–, είναι πολύ σοβαρό πρόβλημα και έχει να κάνει με το αν οι ηγεμονικές δυνάμεις στην Ελλάδα αρχίσουν να σκέφτονται αυτό το σενάριο της ελεγχόμενης επιστροφής στη δραχμή με κλείδωμα, την ίδια μέρα, σε μια νέα ισοτιμία. Η γνώμη μου είναι ότι αρχίζουν και το σκέφτονται...

Γιάννης Βαρουφάκης: Αλλά για να το κλειδώσεις, χρειάζεσαι ίση ποσότητα ευρώ με δραχμές στην Τράπεζα της Ελλάδος. Πού θα τα βρεις αυτά τα ευρώ;

Γιώργος Σταθάκης: Θεωρώ ότι θα είναι μια ευνοϊκή λύση που δεν θα παραβιάζει καν την αρχή της ευθύτητας.

Γιάννης Βαρουφάκης: Θα σου τα δώσουν για να τα κλειδώσεις;

Γιώργος Σταθάκης: Ναι... Οι τράπεζες θα χρεοκοπήσουν έτσι κι αλλιώς. Είτε στο σχήμα της αναδιάρθρωσης του χρέους το 2014 είτε στο σχήμα μιας ελεγχόμενης πτώχευσης, και στις δύο περιπτώσεις οι ελληνικές τράπεζες θα εθνικοποιηθούν. Δεν υπάρχει διάσωση του ελληνικού προβλήματος με άθικτο το ελληνικό τραπεζικό σύστημα. Άρα, πρέπει να συμφιλιωθούμε με την ιδέα ότι οι τράπεζες δεν θα παίξουν ρόλο σε όποια λύση δοθεί το 2013 ή 2014. Είτε με αναδιάρθρωση είτε με οποιοδήποτε άλλο σενάριο ελεγχόμενης πτώχευσης, οι τράπεζες εθνικοποιούνται ντε φάκτο: δεν θα έχουν κεφάλαια, δεν θα τους δίνουμε πια εγγυήσεις, άρα θα πάρει μετοχές το κράτος.

Υπάρχουν δύο σενάρια, το ένα χειρότερο από το άλλο. Είτε αναδιάρθρωση ή το σενάριο που θεωρώ ότι θα παίξει πολύ σοβαρά, δηλαδή διαγραφή ενός μεγάλου μέρους του ελληνικού χρέους ντε φάκτο, είτε μέσω του Μηχανισμού είτε μέσω της ΕΚΤ, δεν έχει σημασία. Θα είναι όμως συνολική ρύθμιση και για την Ιρλανδία και για την Πορτογαλία –διότι σε οποιαδήποτε άλλη περίπτωση θα γίνει το ντόμινο που όλοι φοβούνται. Δεν υπάρχουν λύσεις παρά μόνο δραματικά ενδεχόμενα και αυτά δεν αφορούν το Μνημόνιο.

ΝΙΚΟΣ Κ. ΑΛΙΒΙΖΑΤΟΣ

ΤΟ ΣΥΝΤΑΓΜΑ
ΚΑΙ ΟΙ ΕΧΘΡΟΙ ΤΟΥ
ΣΤΗ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ
1800-2010

